

УДК 347.952:341.98

ДЕЯКІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ У ВИЗНАННІ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ З СІМЕЙНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ (АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЕСЧР, ЕСЈ ТА СУДІВ УКРАЇНИ)

Черняк Ю. В.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *Стаття присвячена аналізу рішень Європейського Суду з прав людини (ЕСЧР) та Європейського Суду Справедливості (ЕСЈ), які містять роз'яснення з актуальних спірних питань інституту визнання і виконання іноземного судового рішення. Акцент зроблено на іноземних судових рішеннях з різних категорій сімейно-правових спорів – зокрема, спорів про опіку над дитиною, визначення її місця проживання, повернення дитини, яку було викрадено, а також рішень про розлучення (встановлення режиму окремого проживання) подружжя. Предметом дослідження є також ухвали українських судів про відмову в задоволенні клопотань про визнання і виконання на території України іноземних судових рішень із вказаних категорій справ. На цій основі сформульовано висновки про практику застосування деяких підстав для відмови у визнанні іноземного судового рішення, що передбачені Гаазькими дитячими конвенціями, двосторонніми договорами України про правову допомогу у цивільних і сімейних справах та Європейською конвенцією про визнання і виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 р.*

Ключові слова: *іноземне судове рішення; підстави для відмови у визнанні та виконанні; судова практика; сімейно-правові спори.*

Постановка проблеми. На противагу інституту визнання іноземних арбітражних рішень, норми якого вже понад півстоліття уніфіковано в універсальній міжнародній угоді – Нью-Йоркській конвенції про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень 1958 р., питома вага норм інституту визнання та виконання рішень, що ухвалюються іноземними державними судами, зосереджена у внутрішньому законодавстві кожної держави. Винятком є держави-члени ЄС, в яких наразі норми цього інституту уніфіковано у 6 регламентах. На жаль, розроблена під егідою Гаазької конференції з міжнародного приватного права всесвітня конвенція про міжнародну підсудність та визнання і виконання судових рішень у цивільних і торговельних справах дотепер залишається у статусі проекту [1]. Водночас, цій авторитетній міжнародній організації вдалося досягти помітних успіхів у справі уніфікації норм про визнання та виконання іноземних судових рішень у справах, що впливають з сімейно-правових спорів. Підтвердженням цього є декілька конвенцій, які в юридичних колах охоплюються назвою «*Hague Children's Conventions*» і є чинними для України, – це Гаазька конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 р. (надалі – Гаазька конвенція 1996 р.) [2], Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання 1973 р. [3] та Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 2007 р. (надалі – Гаазька конвенція 2007 р.) [4]. Всі перераховані Гаазькі дитячі

конвенції, а також згадані вище регламенти ЄС містять приписи з різних аспектів визнання і виконання іноземних судових рішень, кожен з яких може бути предметом окремого дослідження.

Мета статті – проаналізувати встановлені вказаними правовими актами підстави для відмови у визнанні та виконанні іноземного судового рішення. При цьому основну увагу буде сконцентровано на тлумаченні та застосуванні приписів цих актів юрисдикційними органами, а саме: Європейським Судом Справедливості (European Court of Justice) (надалі – ECJ), Європейським Судом з прав людини (European Court of Human Rights) (надалі – ECHR) та судами України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інститут визнання і виконання іноземних судових рішень у цивільних і сімейних справах дуже часто застосовується на практиці і, як наслідок, активно досліджується юридичною наукою. У багатьох наукових працях українських правознавців, присвячених питанням примусового виконання іноземних судових рішень, основний акцент зазвичай робиться на аналізі норм Розділу VIII ЦПК України 2004 р. – «Про визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні», Закону України «Про виконавче провадження» 1999 р. і договорів України про правову допомогу у цивільних, сімейних та кримінальних справах [5; 6]. Розвиток інституту визнання та виконання рішень іноземних судів значною мірою актуалізував питання визначення поняття «визнання та виконання іноземного судового рішення». Так, професор Ю. Д. Притика звернув увагу на існуючу сьогодні значну кількість різночитань цього поняття та колізійних ускладнень, що виникають на етапі визнання і підчас безпосереднього виконання рішень іноземних судів, та дослідив це поняття на підставі наукових критеріїв і з урахуванням досвіду міжнародної та вітчизняної практики [7]. Найбільш комплексне дослідження у сучасній вітчизняній правовій науці процесів уніфікації інституту визнання та виконання іноземних судів рішень представлено у монографії Г. А. Цірата «Міжнародний цивільний процес: сучасний стан та перспективи міжнародно-правової уніфікації» [8].

Основні результати дослідження. Гаазькі дитячі конвенції та регламенти ЄС встановлюють зобов'язання, за яким кожна держава-учасниця має визнавати та виконувати на своїй території рішення, ухвалені судом іншої держави-учасниці. Водночас, кожен із цих міжнародних правових актів визначає вичерпний перелік підстав для відмови у визнанні та виконанні іноземного судового рішення. Звернемося до аналізу деяких з цих підстав, що є найбільш поширеними у судовій практиці.

Порушення публічного порядку держави, в якій іноземне судове рішення має бути визнано і виконано. У коментарях, наданих Спеціальним комітетом Гаазької Конференції з міжнародного приватного права з практичного застосування Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. та Гаазької конвенції 1996 р., вказано, що ця підстава для відмови у визнанні іноземного судового рішення рідко застосовується у відповідності до Гаазьких конвенцій з міжнародного сімейного права [9, р. 63]. Однак, ця теза не підтверджується чинними редакціями вказаних конвенцій: принаймні в усіх Гаазьких конвенціях, що містять норми інституту визнання і виконання рішень у міжнародних сімейних справах, і в яких бере участь Україна, категорія публічного порядку має місце – п. d) ч. 2 ст. 23 Гаазької конвенції 1996 р., п. а) ст. 22 Гаазької конвенції 2007 р. Виходячи з тлумачення правових норм, для відмови у визнанні іноземного судового рішення у сімейно-правовій справі на підставі порушення публічного порядку держави, в якій рішення потребує визнання, має бути дотримано декілька умов. По-перше, судове рішення має бути «очевидно несумісним із публічним порядком запитованої дер-

жави». По-друге, при відмові за цією підставою у визнанні та виконанні судового рішення у справі щодо здійснення батьківських прав (визначення місця проживання дитини, права опіки, участі у вихованні дитини) обов'язково беруться до уваги «найвищі інтереси дитини». Остання вимога безпосередньо закріплена у Гаазькій конвенції 1996 р. (п. d ст. 23) та у Регламенті ЄС № 2201/2003 про міжнародну підсудність, визнання і виконання судових рішень у шлюбно-сімейних справах та справах про батьківську відповідальність (надалі – *регламент Brussels IIbis*) (п. а) ст. 23) [10]. Жодне із ухвалених рішень *ECHR* і *ECJ* не містить чітких роз'яснень щодо змісту поняття «найвищі інтереси дитини». На нашу думку, це є цілком природнім, адже найкращі інтереси дитини залежать від її віку, рівня зрілості, обсягу дієздатності, статі, соціального оточення. Інтереси кожної дитини мають бути вивчені та оцінені у кожній конкретній справі, враховуючи обставини цієї справи. Отже, пояснення того, що складає найвищі інтереси певної дитини, слід викладати у рішенні по суті справи. При цьому, справедливим є застереження про те, що «в усіх випадках у справі, що стосується дитини, інтереси дитини мають переважати над інтересами батьків чи групи, до якої належать батьки (релігійної чи етнічної)» [11, р. 280]. Приклади можливих положень судового рішення у справі щодо батьківської відповідальності, що можуть розцінюватися як такі, що є явно несумісними з публічним порядком запитованої держави і суперечать інтересам дитини, можемо віднайти у коментарях та практичних посібниках із застосування міжнародних актів. Так, приміром, суд запитованої держави може відмовити у визнанні іноземного судового рішення про позбавлення батька прав опіки над дитиною, якщо іноземний суд ухвалив це рішення «виключно на тій основі, що попередньо, у справі про розлучення батьків дитини, суд саме на батька поклав відповідальність за розірвання шлюбу» [9, р. 65].

Категорія публічного порядку держави, як підстава для відмови у визнанні іноземного судового рішення, є предметом всебічного аналізу *ECJ* у декількох рішеннях, проте всі ці рішення стосуються не сімейно-правових, а цивільних і торговельних спорів. Предметом цих рішень є тлумачення статті 27 Брюссельської конвенції про міжнародну підсудність, визнання і виконання судових рішень у цивільних і торговельних справах 1968 р. та статті 34 регламенту *Brussels I*, що замінив конвенцію [12]. На нашу думку, варте уваги, приміром, рішення у справі *C-7/98 Krombach v. Bamberski* [13], в якому вказується на таку важливу складову концепції публічного порядку – підставу для відмови у визнанні рішення, як порушення ст. 6 Європейської конвенції про права та основні свободи людини 1950 р.

Аналіз тексту норм міжнародних правових актів дозволяє додати до роз'яснень, викладених у рішеннях *ECJ*, ще декілька важливих тез. Так, з точки зору регламенту *Brussels IIbis*, порушенням публічного порядку не вважатиметься застосування судами держави ухвалення рішення і держави його визнання і виконання різного права до одних і тих самих обставин. Це правило безпосередньо закріплено у ст. 25 регламенту *Brussels IIbis* – «Відмінності у застосовуваному праві»: у визнанні судового рішення не може бути відмовлено на тій підставі, що право держави-учасниці, в якій подано клопотання про визнання такого рішення, не дозволяє розлучення, окреме проживання або визнання шлюбу недійсним за тих самих обставин. Вказана норма є новелою міжнародного приватного права, оскільки закріплює новий підхід до співвідношення колізійного методу правового регулювання та підстав для відмови у визнанні і виконанні іноземного судового рішення. Відповідно до неї, суддя запитованої держави позбавляється на стадії визнання рішення можливості переглядати рішення з точки зору того, яке колізійне і матеріальне право було застосовано для вирішення справи по суті. Як справедливо зазначив вчений А. Г. Лісцин-

Светланов, «сама по собі та обставина, що іноземний суддя оцінює спір не у тій правовій системі, в якій це зробив би суддя держави «визнання» на основі свого колізійного права (якби йому довелося розглядати справу), ще не є підставою для звернення до публічного порядку; в якості підстав для звернення до публічного порядку залишаються процесуальні проблеми» [14, с.23]. У регламенті *Brussels IIbis* та у Гаазьких дитячих конвенціях відсутня норма, подібна за змістом до статті 25 регламенту *Brussels IIbis*, якщо йдеться про рішення у справах про батьківську відповідальність. Проте, є норми, які встановлюють заборону на перегляд іноземного судового рішення по суті (ст. 27 Гаазької конвенції 1996, ст. 28 Гаазької конвенції 2007, ст. 26 регламенту *Brussels IIbis*).

Порушення права дитини бути заслуханою у суді. Відповідно до п. б) ч. 2 ст. 23 Гаазької конвенції 1996 р., у визнанні заходів, вжитих органами Договірної держави, може бути відмовлено, якщо захід було вжито, за винятком невідкладних випадків, у рамках судового або адміністративного провадження, без надання дитині можливості бути заслуханою в порушення принципів процедури держави, в якій було подано прохання. Регламент *Brussels IIbis* містить аналогічну за змістом норму (п. б) ст. 23) і додає, що надання дитині можливості бути заслуханою, крім випадку, коли заслуховування думки дитини визначено як недоречне, враховуючи її вік та рівень зрілості, є необхідною умовою для того, щоб суддя, який ухвалив рішення по суті справи щодо прав доступу до дитини або щодо повернення дитини, видав сертифікат на це рішення (п. с) ст. 41, п. с) ст. 42). На важливості дотримання цієї вимоги міжнародного цивільного процесу наголошується також у преамбулі регламенту *Brussels IIbis* (п. 19): «вислуховування думки дитини відіграє важливу роль у застосуванні цього Регламенту, хоча цей правовий акт не спрямований на те, щоб модифікувати національні процедури, що застосовуються».

На практиці це означає, що в будь-якому судовому процесі з сімейно-правового спору, який стосується дитини, дитині обов'язково має бути надано і забезпечено право бути вислуханою по суті справи. Виняток становлять випадки, коли це є невиправданим з точки зору «віку і рівня зрілості дитини», а також коли заходи захисту дитини вживаються у невідкладних випадках. Хоча це прямо не передбачено в регламенті, практичний посібник із застосування регламенту *Brussels IIbis* рекомендує, щоб судді включали до судового рішення пояснення того, чому дитині не було надано можливості бути заслуханою суді. Оскільки рішення зазвичай не перекладається на мову держави його виконання, бажано вказувати ці причини у сертифікаті. Тоді орган виконання судового рішення принаймні бачитиме, що були причини для таких процесуальних дій, і також може запросити переклад цієї частини сертифіката [15, р. 25].

Заслуховування дитини може мати різні цілі, залежно від категорії сімейно-правового спору, що розглядається. У справах про права опіки воно проводиться з метою – з'ясувати найбільш сприятливе оточення для дитини і визначити її місце проживання; у справах про повернення дитини, яку було викрадено, – з'ясувати причини, з яких дитина відмовляється повернутися, чому вони виникли, а також які є ризики для дитини у разі її залишення у новому місці проживанні чи поверненні до попереднього.

Ні Гаазька конвенція 1996, ні регламент *Brussels IIbis* не мають за мету змінити правила про отримання показань дитини, які встановлено національним процесуальним законодавством кожної держави, а для держав-членів ЄС – Регламентом ЄС № 1206/2001 від 28 травня 2001 про співробітництво між судами держав-учасниць у зібранні доказів в цивільних та комерційних справах [16]. Також саме внутрішнє право держави регулює питання про те, чи має суддя особисто допитувати дитину, чи ця процесуальна дія передбачає залучення соціального працівника чи іншу особу. Загалом, заслуховування дитини відбувається у такий спосіб, що відповідає її віку та рівню розвитку.

Норми п. б) ч. 2 ст. 23 Гаазької конвенції 1996 р., п. б) ст. 23, п. с) ст. 41, п. с) ст. 42 регламенту *Brussels Ibis* є гарантією виконання положень статті 12 Конвенції ООН про права дитини 1989 р., статей 6 і 8 Європейської конвенції про права і основні свободи людини 1950 р. і ст. 47 Хартії про фундаментальні права в Європейському Союзі. Правильність застосування національними судами статті 12 Конвенції ООН про права дитини 1989, а також статті 8 Європейської конвенції про права людини 1950 є предметом розгляду *ECHR* у декількох справах. При цьому, як наголосив сам *ECHR*, «перевагу безпосереднього контакту з усіма людьми, які мають відношення до справи пам'ятати, мають національні суди, а тому завдання *ECHR* полягає не у тому, щоб замінити національні органи при виконанні ними своїх обов'язків, які стосуються опіки і питань про права доступу, а переглянути, в світлі Конвенції, рішення, прийняті цими органами» [17, п. 63].

В аспекті питань, що є предметом дослідження цієї статті, особливий інтерес складають рішення *ECHR* у справах, ініційованих скаргами, які було подано німецькими громадянами проти Федеральної Республіки Німеччини. Фабули справ у цілому є подібними: заявник скаржився на те, що німецькі суди неправомірно відхилили його клопотання про опіку над позашлюбною дитиною, порушивши таким чином його право сімейне життя. Так у справі *Sahin v Germany* аргументи заявника ґрунтувалися на тому, що дитину не було вислухано на жодній стадії процесу, думку дитини було визначено на основі висновку експерта, який критикувався заявником «за занадто науковий підхід». *ECHR* встановив, що на момент початку апеляційного провадження дитині було три роки і десять місяців; враховуючи вік дитини та докази, які були досліджені німецькими судами, *ECHR* «переконаний, що порядок здійснення процесу німецькими судами був виправданим за даних обставин, було надано достатньо необхідного матеріалу для ухвалення рішення з питання доступу до дитини у цій справі, підстави для сумнівів у професійній компетентності експерта відсутні» (п. 76), а тому процесуальні вимоги статті 8 Європейської Конвенції 1950 р. було виконано» (п. 77) [17, п. 76-77].

Особливістю сімейно-правових спорів, що стосуються дитини, є наявність конфлікту інтересів дитини і одного з (чи обох) батьків, а також те, що нерідко батьки (чи один з них) мають можливість впливати на думку дитини у таких справах. Дані особливості також відображено і проаналізовано у рішеннях *ECHR*: «Стаття 8 Європейської Конвенції 1950 р. вимагає, щоб національні органи влади встановили рівновагу між інтересами дитини і батьків, і щоб особливу увагу було приділено інтересам дитини, які, в силу серйозності їх характеру, мають переважну дію над інтересами батьків (п. 64) [18, п. 64]; «Суд наголосив, що має існувати справедливий баланс між інтересами дитини і батьків, особливої уваги потребують найкращі інтереси дитини, а тому, залежно від їх природи та серйозності, вони можуть переважати над інтересами батьків. Зокрема, батько не може бути уповноважений статтею 8 Конвенції вживати таких заходів, які можуть нашкодити здоров'ю та розвитку дитини» [19, п. 50].

Таким чином, виходячи із тлумачення статей, а також практики *ECHR*, у визнанні та виконанні іноземного судового рішення може бути відмовлено, так само, як і у видачі сертифікату на рішення про право доступу чи про повернення дитини, якщо дитину не було заслухано і обставини справи не стосувалися невідкладного випадку, коли не було жодної можливості її вислуховувати. Разом з цим, підстави для відмови у визнанні іноземного судового рішення відсутні, якщо дитину було вислухано не суддею, а соціальним працівником чи експертом – за дорученням суду, що розглядає справу.

Порушення принципу процесуальної рівноправності сторін. Ця підстава для відмови у визнанні іноземного судового рішення є проявом поваги до права на справедливий су-

довий процес. Безумовно, це право повинно реалізуватися і у справах, що впливають з сімейно-правових спорів. Так, відповідно до Гаазької конвенції 2007 (п. е) ст. 22), у визнанні та виконанні може бути відмовлено, якщо у справі, у якій відповідач або не з'явився, або не був представлений у провадженні в державі походження: і) коли закон держави походження передбачає повідомлення про провадження, відповідач не був належним чином повідомлений про провадження та не мав можливості бути заслуханим, або ii) коли закон держави походження не передбачає повідомлення про провадження, відповідач не був належним чином повідомлений про рішення та не мав можливості оскаржити або подати апеляцію на підставі неправильного встановлення обставин справи та застосування закону. Відповідно до Гаазької конвенції 1996 р. (п.с) ч.2 ст. 23), у визнанні заходів, вжитих органами Договірної держави, може бути відмовлено на прохання будь-якої особи, яка стверджує, що захід порушує її батьківську відповідальність, якщо такого заходу було вжито, за винятком невідкладних випадків, без надання такій особі можливості бути заслуханою. Регламентом Brussels IIbis (п. b) ст. 22; п. с) ч. 1 ст. 23) встановлено, що судові рішення про розлучення, окреме проживання або визнання шлюбу недійсним, і судові рішення стосовно батьківської відповідальності не визнається, якщо воно було ухвалено за відсутності відповідача і йому не було вручено документ про ініціювання провадження або рівнозначний документ у належний час і таким чином, що відповідач мав можливість підготувати свій захист, крім випадку, коли відповідач явно погодився із рішенням. Також регламент уточнює, що клопотання про невизнання судового рішення щодо батьківської відповідальності може бути подано будь-якою особою, яка заявляє, що судові рішення порушує її права батьківської відповідальності, і це рішення було ухвалено без надання цій особі можливості бути вислуханою (п. d) ч. 1 ст. 23). Виходячи із приписів регламенту (п. b) ч. 2 ст. 41 і п. b) ч. 2 ст. 42) надання всім сторонам справи можливості бути заслуханими в суді є однією із вимог для видання сертифікату на рішення про права доступу та про повернення дитини.

Особливу увагу доведено того, що сторони справи та інші особи, зацікавлені у ній, мали гарантовану процесуальну можливість представити свою позицію по справі в суді, приділяють не лише всі перераховані правові акти, але й інші чинні в Україні міжнародні правові акти, що уніфікують норми інституту визнання і виконання іноземних судових рішень: двосторонні договори України про правову допомогу у цивільних та сімейних справах, Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 р.

Аналіз практики розгляду судами України клопотань про визнання в Україні рішення іноземного суду у справах про опіку над дитиною, визначення місця проживання дитини чи про повернення дитини, підтверджує, що найпоширенішою підставою для відмови українськими судами у задоволенні вказаних підстав є «ухвалення іноземним судом рішення за відсутності відповідача», «невручення відповідачеві документ, яким порушено судовий розгляд», «неналежне повідомлення відповідача про час і місце розгляду справи». Так, у справі за клопотанням про визнання в Україні рішення суду першої інстанції округу Еліда (Грецька Республіка), районний суд м. Миколаєва встановив, що справу про встановлення опіки над малолітнім було розглянуто судом Греції у відсутності відповідачки, про порушення судового розгляду та про розгляд справи відповідачку було повідомлено шляхом опублікування відповідних документів у двох щоденних газетах Греції; разом з цим, на час розгляду справи позивачу було достеменно відомо, що відповідачка з дитиною мешкають в Україні, в м. Миколаєві, відомості про проживання відповідачки у м. Миколаєві були відомі судовим органам Грецької Республіки. Тому, пославшись на Угоду між

Україною та Грецькою Республікою про правову допомогу в цивільних справах 2002 р. та Конвенцію про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 р., районний суд м. Миколаєва виніс ухвалу про відхилення клопотання про визнання іноземного судового рішення, і апеляційний суд Миколаївської області залишив цю ухвалу без змін [20]. Красилівський районний суд Хмельницької області відмовив у визнанні на території України рішення Холмогорського районного суду Архангельської області про позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів, оскільки матеріали клопотання про визнання не містили відомостей, що відповідач-громадянин України був належним чином повідомлений про час і місце розгляду справи [21]. За аналогічної підстави, але вже з посиланням на чинну дотепер Конвенцію між СРСР і Італійською Республікою про правову допомогу у цивільних справах 1979 р., українським судом було відмовлено у визнанні рішення суду м. Івреа Республіки Італія про надання позивачеві ексклюзивної опіки над неповнолітнім [22]. В іншій справі за клопотанням про визнання в Україні рішення окружного суду у Ченстохові Республіки Польща про розлучення і позбавлення матері дитини опіки над нею, український суд встановив, що, всупереч вимогам ст. 51 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, до клопотання не додано документ, який засвідчує, що сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була належним чином повідомлена про час і місце розгляду справи, і тому відхилив заявлене клопотання [23].

Висновки. У більшості рішень, ухвалених ЕCHR та ЕСЖ, підкреслюється значимість базових процесуальних принципів міжнародного цивільного процесу, порушення яких лежить в основі підстав для відмови у визнанні іноземних судових рішень. Дуже часто, навіть якщо йдеться про тлумачення регламенту ЄС чи Гаазької дитячої конвенції, судами цитується стаття 6 Європейської конвенції 1950 р., яка визначає елементи права на справедливий судовий процес. Українські суди, розглядаючи клопотання про визнання рішення іноземного суду зі справи, що стосується сімейно-правового спору, враховують загальний припис ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне», а в резолютивній частині ухвали обов'язково вказують також конкретний міжнародний правовий акт, укладений Україною та державою ухвалення рішення, який і конкретизує умови для визнання судового рішення або підстави для відмови у цьому.

Список використаної літератури

1. Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters of 30 October 1999, amended version (Hague Conference on Private International Law) // *Yearbook of Private International Law*, Vol. 2 (2000). – Kluwer Law International & Swiss Institute of Comparative Law, 2000. – P. 221-239.
2. Convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and co-operation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children of 1996 // Режим доступу: www.hcch.net; Закон України від 14. 09. 2006 про приєднання до Конвенції // ВВР, 2006, № 43, ст. 417.
3. Convention of 2 October 1973 on the Recognition and Enforcement of Decisions Relating to Maintenance Obligations // Режим доступу: www.hcch.net; Закон України від 14. 09. 2006 Про приєднання до Конвенції // ВВР, 2006, № 43, ст.416.
4. Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance» // Режим доступу: www.hcch.net; Закон України від 11.

01. 2013 «Про ратифікацію Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання» // Офіційний вісник України від 22. 02. 2013, № 12, стор. 44, стаття 453.
5. Гусев Е. В. Признание и исполнение в СССР решений иностранных судов. – Міжнародне приватне право в Київському університеті: антологія: у 2-х т. Т. 1 (1835-1991) / за ред. А. С. Довгерта. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 2009. – С. 357-374.
 6. Притика Ю. Д. Визнання та виконання рішень іноземних судів та арбітражів в Україні. – Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Практикум: За ред. д. ю. н., проф. С. Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2010. – С. 240-262.
 7. Притика Ю. Д. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів. – Нариси з міжнародного приватного права. Вип. 3 / за ред. А. С. Довгерта, О. М. Бірюкова. – К. : Алерта, 2014. – С. 311-323.
 8. Цірат Г. А. Міжнародний цивільний процес: сучасний стан та перспективи міжнародно-правової уніфікації: монографія. – Х. : Видавництво Іванченка І. С., 2013.
 9. Revised Draft Practical Handbook on the Operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, drawn up by the Permanent Bureau. Preliminary Document No 4 of May 2011 for the attention of the Special Commission of June 2011 on the practical operation of the 1980 Hague Child Abduction Convention and the 1996 Hague Child Protection Convention. – Режим доступу: www.hcch.net.
 10. Regulation No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 // OJ of the European Union. – L 338, Vol. 46, 23 December 2003. – P. 1-29.
 11. Ulrich Magnus, Peter Mankowski. European Commentaries on Private International Law. Brussels IIbis Regulation. – SELP, 2012.
 12. Regulation No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. – Official Journal of the EC, L012, 16. 1. 2001.
 13. Judgment of the Court of Justice of the European Communities from 28.03.2000. Case C-7/98 Krombach v. Vamberski. – [2000] ECR I-1935.
 14. Лисицын-Светланов А.Г. Тенденции развития международного гражданского процесса: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. – Москва, 2002.
 15. Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000) // Режим доступу: http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_en.pdf.
 16. Regulation No 1206/2001 of 28 May 2001 on Cooperation between the Courts of the Member States in the Taking of Evidence in Civil and Commercial Matters. Official Journal of the EC, L 174/1. – 27. 06. 2001.
 17. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 08.07.2003. Case «Sommerfeld v Germany» // http://www.echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_Index_2003.pdf.
 18. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 08.07.2003. Case Sahin v Germany. – Recueil des arrêts et décisions 2003-VIII.

19. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 13.07.2000. Case Elsholz v Germany. – Recueil des arrêts et décisions 2000-VIII.
20. Ухвала апеляційного суду Миколаївської області у справі № 22-ц-1173/11 від 09. 06. 2011. – Режим доступу: www.court.gov.ua.
21. Ухвала Красилівського районного суду Хмельницької області у справі № 2-к-1/11 від 22. 09. 2011. – Режим доступу: www.court.gov.ua.
22. Ухвала апеляційного суду Житомирської області у справі № 295/4296/14-ц від 28. 05. 2014. – Режим доступу: www.court.gov.ua.
23. Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області у справі № 0907/2-к-6-/2011 від 3. 06. 2011. – Режим доступу: www.court.gov.ua.

SOME GROUNDS TO REFUSE IN RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN COURT JUDGMENTS IN FAMILY-LAW MATTERS (ANALYSIS OF THE ECHR, ECJ AND COURTS OF UKRAINE PRACTICE)

Chernyak Yu. V.

Ph.D., Associate Professor of the Department of Private International Law of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *The statement is devoted for the analysis of the European Court on Human Rights (ECHR) and the European Court of Justice (ECJ) judgments containing interpretation of the actual issues of the institution on recognition and enforcement of foreign court judgments. Attention is focused on the foreign court judgments in different categories of family-law matters – in particular, matters on custody, the place of the child's residence, return of children wrongfully removed to or retained, and also the judgments on divorce (legal separation). Orders of the Ukrainian courts on the refusal of the requests on recognition and enforcement on the territory of Ukraine foreign court judgments on the mentioned categories of cases are also under the scope of research. On this basis the author formulates conclusions concerning the practice of application the rules on certain grounds for refusal in foreign court judgment recognition, prescribed by the Hague Children's Conventions, bilateral treaties of Ukraine on legal assistance in civil and family matters, the European Convention on Recognition and Enforcement of Decisions concerning Custody of Children and on Restoration of Custody of Children of 1980.*

Key words: *foreign court judgment; grounds for refusal in recognition and enforcement; court practice; family-law matters.*

References

1. Preliminary Draft Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters of 30 October 1999, amended version (Hague Conference on Private International Law) // Yearbook of Private International Law, Vol. 2 (2000). – Kluwer Law International & Swiss Institute of Comparative Law, 2000. – P. 221-239.
2. Convention on jurisdiction, applicable law, recognition, enforcement and co-operation in respect of parental responsibility and measures for the protection of children of 1996 // www.hcch.net; Law of Ukraine from 14. 09. 2006 On Accession to the Convention // VVR, 2006, № 43, st. 417.
3. Convention of 2 October 1973 on the Recognition and Enforcement of Decisions Relating to Maintenance Obligations // www.hcch.net; Law of Ukraine from 14. 09. 2006 On Accession to the Convention // VVR, 2006, № 43, st. 416.
4. Convention of 23 November 2007 on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance» // www.hcch.net; Law of Ukraine from 11. 01. 2013 «On Ratification of Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance » // Oficiyniy visnyk Ukrainy from від 22. 02. 2013, № 12, p. 44, st. 453.

5. Gusev Ye. V. Priznaniye i ispolneniye v SSSR resheniy inostrannykh sudov. – Mijhнародне pryvantne pravo v Kyivskom universiteti: antologiya: u 2-ch t. T.1 (1835-1991) / za red. A.S. Dovgerta. – K. : Vydavnychiy zentr «Kyivskiy universitet», 2009. – S. 357-374.
6. Prytyka Yu. D. Vyznannya ta vykonannya rishen inozemnykh sudiv ta arbitragiv v Ukraini. – Mijhнародnyi zvyilnyi prozess: Navchalnyi posibnyk. Praktykum. Za red. d. yu. n., prof. S. Ya. Fursy. – K. : Vudavez Fursa S.Ya., KNT, 2010. – P. 240-262.
7. Prytyka Yu. D. Ponyattya ta pravova pryroda vyznannya ta vykonannya rishen inozemnykh sudiv. – Narysy z mijhнародного pryvantного prava. Vyp. 3 / za red. A. S. Dovgerta, O. M. Biryukova. – K. : Alerta, 2014. – S. 311-323.
8. Zyrat G. A. Mijhнародnyi zvyilnyi prozess: suchasnyi stan ta perspektyvy mijhнародно-pravovoyi unifikaziyi: monografiya. – Ch. : Vydavnytvo Ivanchenka I. S., 2013.
9. Revised Draft Practical Handbook on the Operation of the Hague Convention of 19 October 1996 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Co-operation in Respect of Parental Responsibility and Measures for the Protection of Children, drawn up by the Permanent Bureau. Preliminary Document No 4 of May 2011 for the attention of the Special Commission of June 2011 on the practical operation of the 1980 Hague Child Abduction Convention and the 1996 Hague Child Protection Convention. // www.hcch.net.
10. Regulation No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000 // OJ of the European Union. – L 338, Vol. 46, 23 December 2003. – P. 1-29.
11. Ulrich Magnus, Peter Mankowski. European Commentaries on Private International Law. Brussels IIbis Regulation. – SELP, 2012.
12. Regulation No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. – Official Journal of the EC, L012, 16. 1. 2001.
13. Judgment of the Court of Justice of the European Communities from 28.03.2000. Case C-7/98 Krombach v. Bamberski. – [2000] ECR I-1935.
14. Lisizyn-Svetlanov A. G. Tendenzii razvitiya mejhdunarodного grazhdanskogo prozessa: Avtoreferat dissertatsiyi na soiskaniye uchenoy stepeni doktora juriidicheskikh nauk. – Moskva, 2002.
15. Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000) // http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_ec_vdm_en.pdf.
16. Regulation No 1206/2001 of 28 May 2001 on Cooperation between the Courts of the Member States in the Taking of Evidence in Civil and Commercial Matters. Official Journal of the EC, L 174/1, 27. 06. 2001.
17. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 08.07.2003. Case «Sommerfeld v Germany» // http://www.echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_Index_2003.pdf.
18. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 08.07.2003. Case Sahin v Germany. – Recueil des arrêts et décisions 2003-VIII.
19. Judgment of Grand Chamber (ECHR) from 13. 07. 2000. Case Elsholz v Germany. – Recueil des arrêts et décisions 2000-VIII.
20. Uchvala apelyaziynogo sudu Mykolayivskoyi oblasti u spravi № 22-c-1173/11, 09. 06. 2011. – Rejim dostupu: www.court.gov.ua.
21. Uchvala Krasylivskogo rayonного sudu Chmelnuzkoyi oblasti u spravi № 2-к-1/11, 22. 09. 2011. – Rejim dostupu: www.court.gov.ua.
22. Uchvala apelyaziynogo sudu Jhytomyrskoyi oblasti u spravi № 295/4296/14-ц, 28. 05. 2014. – Rejim dostupu: www.court.gov.ua.
23. Uchvala Ivano-Frankivskogo miskого sudu Ivano-Frankivskoyi oblasti u spravi № 0907/2-к-6-/2011, 3. 06. 2011. – Rejim dostupu: www.court.gov.ua.

НЕКОТОРЫЕ ОСНОВАНИЯ ДЛЯ ОТКАЗА В ПРИЗНАНИИ И ИСПОЛНЕНИИ РЕШЕНИЙ ПО СЕМЕЙНО-ПРАВОВЫМ СПОРАМ (АНАЛИЗ ПРАКТИКИ ЕСЧР, ЕСЈ И СУДОВ УКРАИНЫ)

Черняк Ю. В.

Кандидат юридических наук, доцент кафедры международного частного права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *Статья посвящена анализу решений Европейского Суда по правам человека (ЕCHR) и Европейского Суда Справедливости (ЕСJ), которые содержат разъяснения по актуальным спорным вопросам института признания и исполнения иностранного судебного решения. Акцент сделан на иностранных судебных решениях по различным категориям семейно-правовых споров – в частности, споров об опеке над ребенком, определении его места проживания, возвращении ребенка, который был похищен, а также решений о разводе (установлении режима отдельного проживания) супругов. Предметом исследования являются также определения украинских судов об отказе в удовлетворении ходатайств о признании и исполнении на территории Украины иностранных судебных решений по указанным категориям дел. На этом основании сформулированы выводы, касающиеся практики применения некоторых оснований для отказа в исполнении иностранного судебного решения, которые предусмотрены Гаагскими детскими конвенциями, двухсторонними договорами Украины о правовой помощи по гражданским и семейным делам и Европейской конвенцией о признании и исполнении решений относительно опеки над детьми и о восстановлении опеки над детьми 1980 г.*

Ключевые слова: *иностранное судебное решение; основания для отказа в признании и исполнении; судебная практика; семейно-правовые споры.*